

University of Groningen

Nieuw Links twintig jaar oud

Lucardie, Anthonie

Published in:
Socialisme en Democratie

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
1986

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Lucardie, A. (1986). Nieuw Links twintig jaar oud: na 'Tien over Rood' tijd voor een spelletje 'snooker'? *Socialisme en Democratie*, 43(10), 303-307.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

gen midden in de periode van sterke deconfessionalisering vielen, en wel in een voor onze stelling gunstige volgorde, kan een zekere vertekening optreden.

25. Zie onder meer: *Lokale politiek in Limburg, een menu met 69 variaties*, een document over de Limburgse gemeenteraadsverkiezingen 1986, vervaardigd door de werkgroep Lokale politiek in Limburg van de Rijksuniversiteit Limburg.
26. De percentages voor de Tweede-kamerverkiezingen van 1986 in de katholieke gemeenten bij een meer verfijnd onderscheid naar urbanisatiegraad luiden als volgt:

	platteland (A1-A4)	verstedelijkt platteland (B1-B2)	forensen gemeenten (B3)	steden < 100.000 (C1-C4)	steden > 100.000 (C5)
CDA	61.3	49.0	46.7	39.9	33.4
PvdA	19.0	28.1	25.1	36.7	39.1
VVD	12.7	13.1	21.0	13.6	14.0

27. r&m, Research en Marketing BV, *Analyse van het stemgedrag van de Limburgse kiezer bij de Tweede Kamerverkiezingen van 21 mei 1986*, Heerlen, 1986.

Nieuw Links twintig jaar oud: na 'Tien over Rood' tijd voor een spelletje 'snooker'?

Op 4 oktober 1966 verscheen *Tien over rood*. Uitdaging van Nieuw Links aan de Partij van de Arbeid bij Polak en Van Gennep in Amsterdam. De uitgevers behoorden zelf tot de 85 ondertekenaars van dit manifest, dat was geschreven door een achttal jonge rebelse PvdA-leden. Het succes overtrof de verwachtingen van de uitdagers: niet alleen beleefde hun boekje verscheidene herdrukken, maar ook meldden zich vele sympathisanten binnen en buiten de partij. Onder de naam 'Nieuw Links' ontstond een landelijk netwerk van ongeveer duizend PvdA-leden die elkaar regelmatig in Utrecht troffen en vaak ook plaatselijk actief werden. Afdelingen werden overgenomen, bestuursposten veroverd, verkiezingsprogramma's herschreven. In vier jaar tijd groeide Nieuw Links uit tot de machtigste groepering in de partij. In 1970 hief de groep zich — onder enige druk — formeel op; maar liet op die manier zijn aanhangers de ruimte om nog meer invloed te verwerven. Bovendien kwam de kern van Nieuw Links informeel nog vaak bijeen, aanvankelijk vooral in Steenwijk — vandaar de naam 'Steenwijk-groep'. Op een partijcongres in 1978 rekenden twee-derden van de afgevaardigden zich tot aanhangers van Nieuw Links.

In die tijd zette echter ook het verval van de vernieuwingsbeweging in. Van de Steenwijk-groep bleef slechts een nog informeler vriendenclubje rond André van der Louw over. Nieuw Rechts was nu in opmars, en binnen de PvdA klonk de roep om 'nieuw realisme'. Nieuw Links lijkt nu vooral verantwoordelijk voor verstarring en isolement van de partij. Zelfs Max van den Berg, in 1966 één van de ondertekenaars van *Tien over rood* en in 1979 als Nieuw-Linksig vernieuwer tot partijvoorzitter gekozen, spreekt in 1986 kritisch over 'Nieuw Linkse recepten van een wat studeerkamerachtig allooi' die de PvdA in de oppositie dreven.¹

Twintig jaar na *Tien over rood* is het misschien tijd

voor een terugblik 'sans rancune' — en niet al te zeer gekleurd, hoop ik, door de sympathie die ook deze auteur destijds voor Nieuw Links voelde. Wat betekende Nieuw Links voor de ideologie en de organisatie van de Partij van de Arbeid, voor haar verhouding tot andere partijen en voor haar toekomst?

Ideologie: zeer oud links wordt weer nieuw

Nieuw Links beoogde met *Tien over rood* de PvdA 'opnieuw een toekomstvisie te geven'.² Volgens critici als Den Uyl en Vondeling bevatte het boekje echter weinig of geen nieuwe ideeën.³ Achteraf gezien lijkt de 'toekomstvisie' inderdaad verdacht veel op een vlot gepresenteerd verkiezingsprogramma voor een klein beetje naar links geduwde PvdA. Hoofdpunten van het programma: ontwikkelingshulp verhogen tot twee procent van het nationale inkomen; volksvertegenwoordigers openbare verantwoording afdwingen; het parlement moet openbare hoorzittingen houden; de PvdA moet minimum-eisen voor deelname aan regeringscoalities formuleren; Nederland dient de DDR en de Viet-Cong te erkennen en de NAVO te verlaten indien Portugal er lid van zou blijven; na Juliana moet de republiek uitgeroepen worden; erfenissen en schenkingen worden zwaarder belast; inkomens genivelleerd, met geleide loonpolitiek; werknemers krijgen meer invloed in hun bedrijf, via afdelingscomité's en ondernemingsraden. Deze eisen worden in korte hoofdstukjes toegelicht, maar niet theoretisch gefundeerd noch in verband met elkaar gebracht.

Dat gebeurde evenmin in volgende publikaties van (wisselende groepen) Nieuw Links in 1967 en 1968: *De meeste mensen willen meer*, *Een partij om mee te werken*, *De macht van de rooie ruggen*, *Mooi rood is niet lelijk*. Elke publikatie bevat bijdragen van verschillende auteurs over uiteenlopende onderwerpen; door die arbeidsverdeling liepen zij in elk geval weinig risico om elkaar tegen te spreken. Op de landelijke bijeen-

Paul Lucardie

Politicooloog, verbonden aan het Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen te Groningen.

komsten in Utrecht spraken Nieuw Linkers elkaar overigens wel tegen. Terwijl de beweging groeide, namen onderlinge meningsverschillen toe. Politieke en persoonlijke tegenstellingen liepen soms door elkaar heen, zoals meestal, en werden zelden helemaal duidelijk en expliciet geformuleerd. Om er toch (van buiten af) enige orde in te brengen zou ik drie richtingen willen onderscheiden:

1. een *egalitair etatisme*, bestrijding van maatschappelijke ongelijkheid door hervormingen van bovenaf, gericht op herverdeling van inkomens (geleide loonpolitiek), van macht (democratisering) en van kennis (onderwijshervorming); deze richting overheerst in *Tien over rood*, in mindere mate in *Mooi rood is niet lelijk* en vooral in latere geschriften van *Hans van den Doel*.

2. een licht *marxistisch* gekleurd *populisme*, minder geïnteresseerd in hervormingswerk dan in politieke strijd, tegen 'Rechts', het Kapitaal, de confessionelen, Amerikaans imperialisme en zo meer; vaak aanleunend tegen Oud Links in de PvdA (rond het blad *Links*, erfgenaam van het Sociaal Democratisch Centrum van de jaren vijftig) maar ook tegen de Socialistische Jeugd; het duidelijkst tot uiting komend in *De macht van de rooie ruggen*.

3. een *anarchistisch* gekleurd '*basisme*' of activisme, soms geïnspireerd door Amerikaanse New Left of Franse Mei '68 bewegingen, in directe acties ijverend voor democratisering-van-onderop en voor een 'culturele revolutie'; kritisch tegenover Kapitaal en staat, parlementarisme en partijbureaucratie; geneigd tot samenwerking met klein links, allereerst Provo (bijeenkomst in 1967 te Borgharen), later PSP en PPR, nog later de Nieuwe Sociale Bewegingen voor vrede, milieu, vrouwenemancipatie.

Deze richtingen botsten wel eens, maar konden elkaar ook aanvullen. Aan de basis leek de anarchistische richting vooral in het begin van de jaren zeventig vrij sterk, maar aan de top en onder beleidsmakers overheerste doorgaans toch het egalitaire etatisme. Tussen de drie richtingen vallen echter geen scherpe scheidslijnen te trekken. Ze hadden tenslotte een belangrijk doel gemeen: radicale democratisering van staat en maatschappij. Ze vonden allemaal de parlementaire democratie zoals die anno 1966 in Nederland functioneerde onvoldoende en wilden die aanvullen met enige directe democratie – al gingen de etatisten daarbij minder ver dan de 'basisten'. Democratisering zou ook een doelstelling moeten zijn in cultuurpolitiek, economisch beleid, ruimtelijke ordening en buitenlands beleid. Ondemocratische bondgenoten als Portugal en Griekenland (van 1967 tot 1974) werden afgevoerd; maar contacten met communistische dictaturen werden toegejuicht, in de hoop dat die hun democratisering zouden bevorderen. En tenslotte zou de PvdA zichzelf moeten democratiseren, door participatie van de leden en doorstroming van bestuurders te stimuleren. Zij zou zich bovendien meer moeten profileren ten opzichte van andere partijen, door meer nadruk te leggen op haar socialistische en democratische beginselen; en desnoods de coalitie met de KVP en ARP – in 1965 gesloten – te verbreken. (Dat was

overigens de eerste doelstelling die Nieuw Links verwezenlijkt zag, zij het meer door toedoen van de KVP dan van de PvdA.)

Dit heimwee naar socialistische uitgangspunten kenmerkt vrijwel elke linker vleugel van elke sociaal-democratische partij. Meestal wordt dit meteen vertaald in eisen tot socialisatie of nationalisatie van banken en basis-industrieën en centrale planning van de economie; of tenminste tot herdruk van *Das Kapital*. Nu komen dergelijke eisen wel voor in *De macht van de rooie ruggen*, maar niet in andere publikaties van Nieuw Links. Juist daarmee onderscheidt Nieuw Links zich dan ook van Oud Links. Op sociaal-economisch terrein verschillen de vernieuwers weinig van mening met de keynesiaanse reformisten in de top van de partij – ook al overdreef Van den Doel enigszins toen hij jaren later Den Uyl 'één echte Nieuw Linkser ... van het laatste uur' noemde.⁴ Het waren voornamelijk egalitaire etatisten als Van den Doel die met Den Uyl een geleide en nivellerende inkomenspolitiek voorstonden en tegelijkertijd de collectieve sector wilden versterken. Overigens verschilden zij evenals andere Nieuw Linkers vaak van mening met Den Uyl over andere kwesties – Vietnam, de NAVO, de bezetting van het Maagdenhuis door studenten, de polarisatie tegenover de confessionelen.

Op die andere punten week Nieuw Links echter soms wel af van het sociaal-democratische pad, zij het slechts met kleine stapjes. In haar streven naar (een beetje) directe democratie en naar een 'culturele revolutie' greep zij immers terug naar nog oudere beginselen uit de anarchistische traditie – ten dele juist vernieuwd door Provo, in 1965-1967. In de publikaties van 1966-1968 komen anarchistische elementen nog nauwelijks aan de oppervlakte – soms indirect, in beschouwingen over kunst van *Nol Gregoor* en in een pleidooi van *C. Gutter* om in tien jaar tijd alle vrijheidsstraffen af te schaffen, wellicht.⁵ Na 1969 klinkt het anarchisme duidelijker door, al blijft het reformistisch van toon, onder meer in ideeën over arbeidselfbestuur, terugroepingsrecht en de 'actiepartij'.⁶ Sociaal-democraten van de oude stempel als *Drees Sr.* en *Alfred Mozer* zegden mede daarom hun lidmaatschap op (in 1971 respectievelijk 1973).⁷ Een andere, grotere groep tegenstanders van Nieuw Links, in 1968 verenigd onder de toepasselijke naam 'Nieuw Rechts' – spoedig gewijzigd in het tactisch slimmere 'Democratisch Appèl' – had toen de PvdA al verlaten en DS'70 gesticht. Deze groep wees niet alleen het anarchistisch getinte socialisme van Nieuw Links, maar in feite elke vorm van socialisme af. DS'70 trok derhalve de oude sociaal-democraten niet erg aan.

De door Drees Sr. en Mozer zo betreurde anarchisering van de sociaal-democratie vond overigens niet alleen in Nederland plaats. Ook in Amerika, Duitsland en Frankrijk namen van oorsprong sociaal-democratische organisaties als SDS (Students for a Democratic Society in Amerika, Sozialistische Deutsche Studentenbund in Duitsland), JUSO (Duitse JS) en de Parti Socialiste min of meer anarchistische denkbeelden over met betrekking tot directe actie, culturele

revolutie en arbeiderszelfbestuur.

Dit anarchiseringsproces verliep in Europa in drie fasen: eerst werd het anarchisme, dat aan het begin van de twintigste eeuw vrijwel overal een stille dood scheen te sterven, herontdekt door marginale groepjes excentrieke kunstenaars en intellectuelen als de Situationisten (waartoe ook de Nederlandse schilder en utopist *Constant Nieuwenhuys* behoorde rond 1960); vervolgens inspireerde dit neo-anarchisme rebelse jongerengroepen en studentenbewegingen als Provo, SDS en de Mouvement du 22 Mars, die het initiatief nam voor de massale onrust in mei 1968; tenslotte drong een verwaterde, reformistische versie van dit neo-anarchisme door in politieke partijen, vooral kleine linkse partijen als de PSP en PPR in Nederland, de Parti Socialiste Unifié (PSU) in Frankrijk of Die Grünen in Duitsland. Sociaal-democratische massapartijen bleken meestal minder toegankelijk, gezien hun gehechtheid aan staatsinvloed en regeringsdeelname, hun hechte bureaucratische organisatie en hun banden met 'moderne', dat wil zeggen: anti-anarchistische vakcentrales. Rond 1970 waren echter zowel de Franse als de Nederlandse sociaal-democraten ver van regeringsdeelname verwijderd, hun organisaties stagneerden en de afstand tussen partij en vakbeweging leek vrij groot. Zo ontstond ruimte voor een goed-georganiseerde groep vernieuwers in de partij: het Centre d'Etudes, de Recherches et d'Education Socialiste (CERES) en later ook de uit de PSU afkomstige groep rond *Michel Rocard* in de Franse partij, Nieuw Links in de Nederlandse. Zonder zichzelf anarchist te noemen streefden deze groeperingen naar een 'socialisme autogestionnaire' met elementen van directe democratie. Ze legden daarbij wel verschillende accenten: CERES plaatste zijn idealen in een marxistisch kader, geïnspireerd door *Gramsci*, *Bauer*, *Gorz* en *Bourdieu*, terwijl Rocard c.s. zich evenals de meeste Nieuw Linkers nogal tegen het marxisme afzetten. In theorie wezen zij ook het etatisme af, in de praktijk van de regering (1981-'86 in Frankrijk, 1973-'77 in Nederland) viel dat nog wel mee.

— Organisatie: een nieuwe elite van anti-ELITISTEN?

In de loop van der jaren zestig verloor de PvdA veel kiezers en leden — van ruim 140.000 in 1960 naar krap 100.000 in 1970. De organisatie vergrijsde en verstarde enigszins. Veel partijleiders verwelkomden dan ook de 'verjongingskuur' die Nieuw Links aanbood, al schrokken ze vaak van de harde aanpak en soms provocerende stijl van de jongeren. Generatiewisselingen gaan in sociaal-democratische partijen echter wel vaker met strubbelingen gepaard.⁹

Ondanks deze verjonging van het kader nam de participatie van de leden volgens de meeste waarnemers echter nauwelijks toe. Het aantal actieve leden bleef beperkt tot vijf à tien procent van het totaal. Zij kregen wel meer mogelijkheden om invloed op het partijleven uit te oefenen: ze konden voortaan op gewestelijke vergaderingen kandidaten voor de Tweede Kamer kiezen; partijcongres en partijraad kregen meer zelfstandigheid ten opzichte van partijbestuur en fractie; cumulatie van bestuursfuncties verminderde; be-

stuurders konden teruggeroepen worden — al gebeurde dit zelden; werkgroepen en categorale organisaties als de Rooie Vrouwen en de Evert Vermeer Stichting wonnen zelfstandigheid en invloed. Buitenparlementaire acties genoten voortaan tenminste erkenning — binnen zekere grenzen uiteraard; wellicht was dat de enige vrucht van de officiële verklaring van de PvdA tot 'actiepartij'. In plaats van één kleine, eensgezinde elite van partijbestuurders en parlementariërs regeert nu waarschijnlijk een bredere en qua opvattingen meer heterogene elite van gewestelijke bestuurders en kaderleden de partij.¹⁰

Die heterogeniteit van de nieuwe elite valt overigens tegen, als we naar sociale afkomst en opleiding kijken. Volgens een enquête onder congres-afgevaardigden in 1978 had 58 procent universitair of hoger beroepsonderwijs genoten — waarvan een vijfde in de sociale wetenschappen — en rekende 69 procent zich tot de sociale middenklasse; bijna de helft was werkzaam bij (semi-)overheidsinstellingen.¹¹ Volgens een — niet geheel vergelijkbaar — onderzoek uit 1954 had toen slechts vier procent van de kaderleden universitair en acht procent meer dan MULO onderwijs gevolgd. Ruim dertig procent behoorde toen tot de arbeidersklasse, tegen tien procent in 1978.¹²

Teruggang van het aantal arbeiders en toename van het aantal academici onder kader — en trouwens ook gewone leden — komt niet alleen bij de PvdA, maar ook bij andere linkse partijen in binnen- en buitenland voor. Tenslotte stijgt het onderwijsniveau en groeit het aantal werknemers in overheidsdienst in elke post-industriële maatschappij. Toch lijkt het me niet helemaal toevallig dat Partij van de Arbeid en Parti Socialiste bij dit proces voorop lopen, vergeleken met bijvoorbeeld de SPD in Duitsland.¹³ Nieuw Links heeft de PvdA niet alleen verjongd, maar ook geïntellectualiseerd.

Bovendien veranderde het type intellectueel dat de partij ging besturen. Juristen, ingenieurs en economen maakten — tot op zekere hoogte — plaats voor sociologen, politicologen, welzijnswerkers en journalisten. Met andere woorden: bureaucraten en technocraten gingen opzij voor wat ik *logocraten* zou willen noemen: mensen die invloed uitoefenen niet met hulp van wetkennis of kennis van natuur en techniek, maar met kennis van de maatschappij en de menselijke geest en door gebruik van redeneringen en redevoeringen (logos = rede). Deze verschuiving verklaart mede, naar mijn mening, de ideologische en organisatorische veranderingen in de PvdA na 1966. Vanuit hun opleiding en belangenpositie willen techno- en bureaucraten de maatschappij planmatig ordenen en beheersen, liefst zonder conflicten, om technische vooruitgang en beheersing van de natuur te bevorderen. Logocraten daarentegen kunnen hun invloed op mensen juist vergroten door 'inspraak' tegen technocratische planning te organiseren — waar zij hun verbale vaardigheden goed kunnen gebruiken; en door conflicten te stimuleren, waarbij zij verbaal kunnen bemiddelen. Technische vooruitgang en beheersing der natuur heeft voor hen weinig belang; zij praten liever over zelfontplooiing, mentaliteitsverandering, welzijn, Derde-

Wereldproblemen, vrede. Bestuurders en volksvertegenwoordigers dienen in hun ogen niet zozeer juridische of technische specialisten te zijn, maar sociaal en politiek bewuste mensen die goed luisteren naar hun achterban – waar logocraten doorgaans het hoogste woord voeren.¹⁴ Dit wordt natuurlijk niet anders, wanneer de nieuw-linkse logocraten zelf de hoogste bestuursposities hebben veroverd en de nadelen van democratisering en 'inspraak' gaan ontdekken ...

Strategie: naar een progressieve meerderheid in 2006?

'Deze uitslag is het echec van de politieke stijl van Nieuw Links', stelde het Tweede Kamerlid *Frans Leynse* kort na 21 mei 1986 vast.¹⁵ Twintig jaar na zijn oprichting en zestien jaar na zijn officiële opheffing wordt Nieuw Links dus nog steeds verantwoordelijk gesteld voor de strategie van de Partij van de Arbeid, die tot polarisatie en vervreemding van het CDA geleid zou hebben – en wellicht zelfs het ontstaan van het CDA in de hand gewerkt heeft. Nu streefde Nieuw Links inderdaad naar polarisatie van ons partijstelsel, desnoods ten koste van regeringsdeelname van de PvdA. Nieuw Links voorman *Han Lammers* diende in 1969 de beruchte anti-KVP-resolutie in. Vier jaar later bleek niettemin een belangrijk deel van (ex-)Nieuw Links bereid tot samenwerking met de katholieken in het kabinet-Den Uyl – vooral de bovengenoemde egalitaire etatisten. Ook in 1977 steunden niet alle Nieuw Linkers de motie van *Reckman* tegen aanvaarding van het compromis met het CDA. De informele voortzetting van de Nieuw Links-kern, de Steenwijk-groep, stond weliswaar achter de 'meerderheidsstrategie' (de PvdA en haar bondgenoot de PPR zouden meer zetels in kabinet en Kamer moeten krijgen dan het CDA), maar een deel wilde *Van Thijns* onderhandelingsresultaat toch wel aanvaarden. Kort daarna staakte de groep overigens de bijeenkomsten in Steenwijk.¹⁶ Niettemin ademt ook de strijdpuntenstrategie van 1981 nog de geest van Nieuw Links, dat immers in *Tien over rood* al vroeg om minimum-eisen voor deelname aan regeringscoalities. In 1986 was er nog één strijdpunt over, maar dat leidde er blijkbaar toch toe dat de geest opnieuw uit de fles is gekomen.

Voor zover Nieuw Links een voorkeur had voor oppositiebanken, heeft het ruimschoots zijn doel bereikt. Wellicht voelen logocraten zich daar meer thuis dan in de meer techno- en bureaucratische sfeer van de regeringsgebouwen? Desalniettemin mag men de polarisatie van ons partijstelsel niet alleen deze groep aanwrijven. De afstand tussen KVP en PvdA was al voor 1966 vergroot. Ontzuiling en verdeeldheid in katholieke kring droegen daar toe bij. In de jaren zestig en zeventig zetten ontzuiling en verwereldlijking alle confessionele partijen onder zware druk. Met de verzuiling begon de accommodatiepolitiek van de jaren vijftig af te brokkelen en plaats te maken voor confrontatiepolitiek – niet alleen tussen politieke partijen, maar ook tussen ondernemers en vakbonden, tussen docenten en studenten, ouders en kinderen, mannen en vrouwen. En niet alleen in Nederland, al liepen wij misschien wel eens voorop in Europa. Overal laiden binnenlandse conflicten – klassenstrijd, generatie-

conflict, taalstrijd – weer op, na de wat geforceerde harmonie van oorlog-herstel-koude oorlog.

Los hiervan staat de vraag of polarisatie de PvdA overwegend voor- of nadelen oplevert. In de min of meer harmonische periode 1946-66 groeide de partij aanvankelijk – zolang ze aan de regering deelnam – van 28 procent naar 33 procent maar zakte rond 1966 tot een dieptepunt van 23 procent. In de polarisatieperiode 1966-86 klom de partij van 23 procent naar 33 procent, met rare uitschieters in 1977 naar boven en in 1981 naar beneden; ook in deze periode spelen regeringsdeelname en minister-presidentschap een belangrijke, maar niet altijd een doorslaggevende rol. Winst van de Partij van de Arbeid gaat vaak ten koste van kleine linkse broertjes. Niettemin is het electoraat van alle linkse of progressieve partijen samen – CPN, D66, PPR, PSP, EVP en PvdA – na 1966 ook iets gegroeid: van 34 procent tot 42 procent (1986). Met deze cijfers kun je natuurlijk alle kanten op. Linkse pessimisten kunnen beweren dat de PvdA in 1977 en het linkse kamp in 1981 hun hoogtepunt beleefd hebben en nooit boven de 35 procent respectievelijk 45 procent uit zullen komen. Taaie optimisten kunnen met even veel recht voor de PvdA een voortgaande groei voorspellen van 33 procent in 1986 naar 43 procent in 2006 en van 42 procent naar 50 procent voor alle linkse partijen. Misschien kunnen oud-Nieuw-Linkers dan met hun achtste lustrum in 2006 tegelijkertijd het succes van hun polarisatie-strategie vieren – al zullen zij dan al te oud zijn om nog minister te worden. (Zie figuur)

Stempercentage bij Tweede Kamerverkiezingen 1946-86 voor PvdA (—) en voor alle linkse/progressieve partijen samen: D66 + CPN + PPR + PSP + EVP + PvdA (---).

De erfenis van Nieuw Links vernietigen of vernieuwen?

De erfenis van Nieuw Links bestaat gelukkig niet alleen uit (minstens) zestien jaar oppositie voor de Partij van de Arbeid; maar ook uit een (beperkte) democratisering en decentralisatie van de partijorganisatie, enig begrip voor buitenparlementaire acties en voor Nieuwe Sociale Bewegingen, in het bijzonder de vrouwenbeweging en de vredesbeweging – of wat daar nog van over is. De pro-Amerikaanse koude-oorlogssfeer van vóór 1966 is niet teruggekeerd, al lijken pacifistische en neutralistische neigingen nu zwakker dan in de jaren zeventig. Democratie blijft een belangrijk doel in de buitenlandse politiek, misschien nog consequen-

ter dan in de jaren zestig en zeventig: linkse onderdrukking krijgt nu tenminste evenveel kritiek als rechtse. Democratisering van bedrijven en overheidsinstellingen krijgt minder aandacht dan tien jaar geleden, maar dat heeft waarschijnlijk meer met de economische malaise dan met de sociaal-democratische beginselen te maken. Ondanks die crisis is de mentaliteit van het PvdA-kader in mijn ogen nog tamelijk logocratische en weinig techno- of bureaucratisch gebleven. Die gematigd anarchistische mentaliteit ontving zelfs nieuwe inspiratie van *Paul Kalma's* kritiek op het etatisme van de PvdA. Kalma tracht immers 'iets van de erfenis van de actiepartij, van Nieuw Links, van de jaren zestig te redden' – en kritisch verder te ontwikkelen.¹⁷ De denkbeelden van Nieuw Links over de staat bleven destijds te vaag en tegenstrijdig – enerzijds etatistisch vertrouwen in planning en hervormingen-van-bovenaf, anderzijds anarchistisch wantrouwen tegenover technocraten en bureaucraten. Afkeer van etatisme is nu natuurlijk in de mode, onder sociaal-democraten maar nog meer onder liberalen, christen-democraten, anarchisten en groene radicalen. De Partij van de Arbeid zou dit gezelschap mijns inziens niet hoeven te schuwen, mits ze daarbij ook trouw blijft aan haar meest wezenlijke sociaal-democratische beginsel, het streven naar gelijke rechten en kansen voor allen. Doelstellingen als decentralisatie, deregulering, zelfredzaamheid (wel een naar woord, misschien niet zo'n naar idee), groene economie en zelfs een basisinkomen lijken me niet onverenigbaar met dit beginsel. Toegegeven, het is gemakkelijker een paar van zulke trefwoorden te noemen dan een samenhangende visie daar uit te destilleren. Of dat ooit zal gebeuren, weet ik niet – misschien is de tijd van samenhangende visies toch voorbij. De tijd van *Tien over rood* in elk geval ook; we moeten nu wel Amerikaans biljarten (*snooker*) met zwarte, gele, blauwe en groene ballen – maar dan liefst wel op een rood laken.

Noten

1. *Voorwaarts* 6 (1986) nr 16, blz. 6.
2. *Tien over rood. Uitdaging van Nieuw Links aan de Partij van de Arbeid* (Amsterdam: Polak en Van Gennep, 1966) blz. 8-9.
3. A. Vondeling, *Nasmaak en Voorproef* (Amsterdam: Arbeiderspers, 1968) blz. 186-187; J.M. den Uyl in *De nieuwe Linie*, 28 september 1968; zie ook Rob Kroes, *New Left, Nieuw Links, New Left* (Alphen aan den Rijn: Samsom, 1975) blz. 56.
4. Hans van den Doel, 'Mijn avonturen met Nieuw Links',

Haagse Post 9 oktober 1976, blz. 29. Vergelijk echter: Han Lammers, 'Den Uyl en Nieuw Links', in: John Jansen van Galen en Bert Vuijsje (red), *Joop den Uyl: politiek als hartstocht* (Weesp: Van Holkema en Warendorf, 1985) blz. 116-133.

5. Nol Gregoor, 'De heiligheid van de kunst', in: *De meeste mensen willen meer* (Amsterdam: Polak en Van Gennep, 1967) blz. 17-24; C. Gutter, 'Ons Strafrecht', in: *Mooi rood is niet lelijk* (Rotterdam: UPR, 1968) blz. 127-164.
6. *Op weg naar arbeiderszelfbestuur* (Deventer: Kluwer/WBS, 1976). De breuk met de sociaal-democratische traditie wordt o.a. op blz. 13-16 duidelijk; in die traditie past wel medezeggenschap voor werknemers in harmonie met het algemene belang (de staat) maar niet zelfbeheer los van kapitaal en overheid.
7. W. Drees Sr., 'Bij de biecht van een oud-Nieuw Linkser', *Hollands Maandblad* nr 350 (januari 1977) blz. 3-11; Alfred Mozer, 'De vlag en de lading', *Socialisme en Democratie* 30 (1973) 3, blz. 157-164.
8. Dit wordt verder uitgewerkt in: A.P.M. Lucardie, *The New Left in The Netherlands (1960-1977)* Dissertatie Queen's University, Kingston (Canada) 1980.
9. Zie b.v. over de 'AJC generatie': Johan S. Wijne, 'Vorrink. AJC werd gebruikt om voorzitter te worden', *Voorwaarts* 6 (1986) nr 14, blz. 4-6.
10. Zie Gerard Heyne den Bak, *Democratie in problemen* (Deventer: Kluwer/WBS, 1982); Bertus Boivin e.a., *Een verjongingskuur voor de Partij van de Arbeid* (Deventer: Kluwer, 1978) blz. 70-84, 106-111; A. Peper, 'De verbeelding aan de macht', in: *Van brede visie tot smalle marge* (Alphen aan den Rijn: Sijthoff, 1981) blz. 201-232.
11. I. Lipschits, L.P. Middel en W.H. van Schuur, 'Het middenkader van de Partij van de Arbeid', *Socialisme en Democratie* 36 (1972) 2, blz. 51-67; vgl. Heyne den Bak, a.w. blz. 44-60.
12. 'Herkomst, Positie en Opvattingen van het kader van de PvdA' (Amsterdam: WBS, 1954); onder 'kader' verstond men hier afdelingsbestuurders, terwijl in 1978 afgevaardigden op een landelijk congres onderzocht werden.
13. D.S. Bell/Byron Criddle, *The French Socialist Party* (Oxford: Clarendon, 1984) blz. 199-202; G. Braunthal, *The West German Social Democrats 1969-1982* (Boulder Col.: Westview, 1983) blz. 42-50, 61-66.
14. Verder uitgewerkt in: A.P.M. Lucardie, 'Het probleem van de nieuwe middenklasse in de marxistische sociologie', *Sociologische Gids* 29 (1982) 2, blz. 129-146.
15. *Groene Amsterdammer*, 28 mei 1986; vgl. Van den Berg (noot 1).
16. Volgens Max van Weezel in *Vrij Nederland*, 26 december 1981.
17. Paul Kalma, 'Staat, socialisme en partijorganisatie' in: *De staat verdrukt?* (Amsterdam: WBS, 1983) blz. 110.